

ערילים גם בלילה עד לשער. וקשה, אם שכרו מה לי להבל החבל ללא צורך, ואם לא שכרו מה יועיל החבל. ועוד קשה אם האיסור בכל הקהילות בטלטול בכל העיר מפני שהגוים אוסרים עליהו, למה לא ישכירו המקום מן השררות להצילם מצער איסור הטלטול.

ואפשר דאין הכי נמי דבמקום דאין שערים ברחוב היהודים, גם אין רחוב מיוחד ומתוקנת על ידי לחי או קורה, אם היינו באים לחוש לכת הסוברים דאין שום עיר רשות היחיד לענין טלטול לא היו מותרים חוץ לביתם, ובמקום צערא כזה לא חששו רק תפסו כדעת המתירים דבאמת הכי קיימא לן כדפסק בעל תרומת הדשן [סימן עג]. משא"כ כשיש רחוב סגורה או מתוקנת ליהודים על ידי לחי וקורה דלא דחיק להו עלמא כולי האי דאפשר לעשות צרכיהם ברחוב שלהם, חששו לדעת המחמירים לאסור חוץ לרחוב או חוץ לתיקון לחי וקורה, כמו בחבל דקצת ק"ק בטלטול. ומכל מקום בכל מקום צריכים לשכור מן השררה. ועדיין צ"ע שלא שמעתי פה ק"ק שכירות זה שלושים שנה. ותמוה שלא זכר כל זה שום פוסק קדמון או אחרון ולהרגיש במה שהרגשנו וכו'.

יאיר חיים בכרך

אדם, כדמוכח סוגיא דאחדא לדשא דפנימית [עירובין סז]. גבי חצירות פתוחות זו לזו ב[אור"ח] סימן שע"ח [סעיף ב] ושפ"ב [סעיף יז], ואם כן אם לא שכרו הוה ליה כגוי בפנימית שאוסר על ישראלים שבחיצונה. ואדרבא מצד זה היה סברא להתיר לטלטול בעיר שאין דירת ישראלים שם ברחוב מיוחד.

ואף אם היה באפשרי לסבול הלחץ זו הדחק הגדול הזה, לומר כיון דשערי היהודים סגורים בלילה וגם אי בעי יסגרו שערי הרחוב גם ביום והוה ליה כישראל בפנימי דפשוט דבכל מקום דמצי לאחדא לדשא כמאן דאחדא דמי, אף דאין לנו דוחק גדול מזה דבאמת אין לנו רשות בשום מקום לסגור שערי רחובותינו ביום למנוע דריסת הרגל מאתנו. ועוד דמכל מקום נשאר קשה למה יאסור הטלטול בכל העיר. ועוד דהיינו מוכרחים לומר דדוקא ביש שערים נסגרים ברחוב, משא"כ כשיש מבוני הנכשרת על ידי לחי וקורה דאין מונע מדריסת הרגל גם בלילה דאין הכי נמי דבשכירות שרי הטלטול בכל העיר וזולתה אסור בכל העיר. והא ודאי ליתא, כמו שראיתי בכמה מקומות רחובות היהודים ובקציהם חבל משוך חוץ לרחוב להתיר הטלטול חוץ לשער ודריסת הרגל של

סימן קלו

בעיר אשר כן עשו. * ולפי הנראה יש בזה איסור דלפני עיור אחר שבני נח מוזהרין על הדינין, ואף כי נחלקו רבוואתא בפירוש אזהרה זו מכל מקום לכולי עלמא אם יקלקלו הדיינים את המשפטים המה עוברים לאו זה, * ואם כן הרי

שאלה

מה שקצת רשעי הדור וקלי דעת ופוחזים בשיש להם משפט אצל שופט חקלאה עם אחד, נותן או מפרזו ליתן לו שוחד, ונעשה להם דבר זה כהיתר גמור עד אשר ילכו וישתבחו

* ולפי הנראה יש בזה איסור דלפני עיור אחר שבני נח מוזהרין על הדינין. עיין באורים ותומים ריש סימן ט שהביא ספקו של רבינו, וכתב שלא העלה דבר ברור אם יש חשש לפני עור בנתינת שוחד לדיין נכרי. ובמנחת חינוך מצוה פג כתב שאין לומר שבן נח אינו מוזהר על שוחד, שהרי הרמב"ן בפירושו לתורה פרשת וישלח לד, יג הביא ירושלמי מפורש שבן נח שלקח שוחד נהרג כיון שמוזהר על הדינין ע"ש. [אמנם לפנינו בירושלמי ליתא, וראה באנציקלופדיה תלמודית כרך ג ערך בן נח עמוד שנח שהעיר על כך].

שם. עיין שדי חמד מערכת ו' כלל כ"ו אות ל"א (בית דוד).

* ואם כן הרי זה הנותן שוחד קאי בלפני עיור. עיין פתחי תשובה יו"ד סימן קנא ס"ק א.

זה הנותן שוחד קאי בלפני עיור כמושיט לבן נח אבר מן החי.

תשובה

הדבר הזה שאל הדוכס הגדול בסגנון אחר לגיסי ה"ה המנוח כמהר"ר איצק אב"ד ור"מ דמנהיים ומדינה פפאלץ באשר היה לפנים אב"ד ור"מ דק"ק המלבורג, וכאשר נעשה שם גירוש כללי שנת תל"א בא לק"ק ווירמיישא ונתקבל לאב"ד במנהיים ומדינה הנ"ל, והיה הדוכס קארייל לודוויג ז"ל המופלג בחכמה משתעשע לפרקים בגיסי הנזכר בדברי שכליים. ופעם אחד אמר לו הדוכס קובל אני לך על בעלי בתים אשר ממשתלך על נשמתם לתקנם, ועליך להוכיחם ולהזהירם על המחלוקת שתמיד תמצאם בחדרי משפט שלי, ולא די שהם מקלקלים מעשיהם וחוטאים אף גם כי יחטיאו וירשיעו ויקלקלו שופטי ארץ הממונים על ידי שנותנים להם שחדים אשר נגד כל דת כל שכן נגד הנאמר בתורתכם, ולא ידעתי להם שום התנצלות בזה, רק כאשר שהוא דבר הנעשה בסתר ואינו גלוי וידוע רק ליודע נסתרות, ומכל מקום ידעתי כי הדבר אמת וידוע לך כמו שידוע לי ומוטל עליך לתקן.

והשיב גיסי ודאי הדבר רע ומר מאד, ואף כי הפעם אודה כי לדעתי נעשה המעשה הרע מקלי דעת ורשעים מכל מקום לא נתברר לי הדבר מי ומי עשה ככה לענשו ולייסרו, כאשר דיבר אדוני שהם דברים שבסתר, ואי אפשר להוכיח בפרהסיא דרך כלל כי חלילה להוציא דבה רע על השופטים כאשר באמת לא נודע לי בבירור. ואין להמליץ בשום המלצה בעדם, דאפילו לא נאמר איסורו בתורה ראוי לאסרו מצד השכל וישוב העולם ותיקון המדינה כמו רציחה וגזילה וגניבה ואונאה וזנות ועול מידות, וכלם דברים שהשכל מחייב, ודין ודת חק ומשפט עולה על כלנה שאם יקולקל המשפט איש הישר בעיניו יעשה.

ועם כל זה נראה שבאם יש ליהודי איזה דבר משפט עם הגוי שהגוי מכחש לו ממון שהלוהו או תובע לישראל מה שאינו חייב לו, אף כי אין התנצלות לנותן השוחד [פירוש בדיני

אדם] כי מאן יימר שהאמת אתו, כל שכן שהמקבל השוחד לא טוב עשה כי לא יאמינו, מכל מקום הנותן שלבו יודע מרת נפשו שהדין עמו פטור מדין שמים, כי על ידי השוחד יצא משפט אמת ותצא העושק מיד מבקש לעושקו. שנית, אפשר כי אין כוונת המשחד שהשופט יעות המשפט, רק שכל אחד מתירא פן חבירו נתן שוחד ועל ידי כך יטה לב השופט אליו, לכן חפץ לתקן במה שגם הוא נותן שוחד, וכל אחד מהם אם ידע שחבירו לא יתן גם הוא לא יתן. שלישי, באשר כל שוחד נאסר לא בשניתן על מנת שיזכה אותו בלי זכות ולחייב חבירו בלי חובה, רק שהנותן שוחד נותנו על מנת שישפטו האמת ויתן לב לחפש בזכותו, וכן אמרו רז"ל [כתובות קה]. לא תקח שוחד אפילו לשפוט אמת, כי מצד השוחד איקרובי דעתיה לצד הנותן ובלי כוונה ורצון יצא משפט מעוקל וכמו שכתוב [דברים טז, יט] כי השוחד יעור וגו', ומסברא זו אלו נדע ששניהם נתנו סך אחד לא היה חשש.

והנה ידוע שאין שנאה כשנאת הדת, ומצד הטבע והמנהג בעלי דת אחד הם חבירים ואחים מצד קירוב דעתם והנהגתם ודתם, ובבוא יהודי וגוי למשפט בלי ספק יטה לבב הדיין דעתו להתנצל בעד הגוי ולחשוד לישראל שמשקר ומערים בכל דבריו, לכן סבר היהודי שיש לו משפט עם זה שאינו בעל דת שלו שתהיה יד שכנגדו על העליונה מצד קירוב דעת השופט לבעל דתו, לכן סבר לתקן מאזני צדק להעמיד דעת קנה מאזנים של השופט על היושר שלא ינטה אנה ואנה על ידי שחד שנותן לו, לא לעוות המשפט אדרבה לישר המשפט ולשמרו מעוות המשפט פן יצא. אף כי כל זה חלילה לומר שמספיק זה להתנצל בעד הנותן לומר כי יפה עשה, רק כי אפשר שעל ידי סברות בדויות מצא היצה"ר מקום להביא הנותן לכלל זה.

וישרו דברי גיסי הנ"ל בעיני הדוכס, והשיב כי מה תאמר בשוחד שני בני ישראל המדיינים זה נגד זה שאין תירוצך האחרון מספיק. חזר והשיב גיסי, כי אז מצא השטן מקום לתשובה הקודמת שכל אחד חושד חבירו שהוא יתן שוחד לכן יעשה גם הוא כן, והכל לתקן המשפט, וכל אחד אלו ידע שחבירו ישיב

ידו ולא יתן גם הוא ימנע. והדוכס שחק ואמר חסדאין מילך, עם כי ידעתי ששערי תירוצים לא ננעלו הן באמת הן בשקר. עד כאן דברי ויכוח הנ"ל.

רק באשר תאמר לנו מה אתה משיב בדין תורה, לכן אגיד לך רשום בכתב אמת את הנראה לפענ"ד. כי לכאורה יש לתמוה למה לא הזהירה תורה גם לא תתן שוחד, כמו דהזהירה גבי ריבית [דברים כג, כ וברש"י] לא תשוך ולא תשיך ללוה ולמלוה. ונראה לי בזה כי אין נתינת שוחד איסור מצד הנתינה עצמה כמו ריבית, רק מצד הטיית משפט שגורם, לכן אמרה לא תקח שוחד ופירשו רז"ל [כתובות שם] וכן כתב רש"י [דברים טז, יט] אפילו לשפוט צדק, דאלו לשפוט עוול כבר נאמר [שם] לא תטה משפט. (אף כי הקשיתי דלמא לעולם לשפוט עול ולעבור משעת לקיחה, דבכהאי גוונא אמרו רז"ל על טומן משקלותיו במלח [בבא מציעא סא:]). וכמו שאמר קרא בתר הכי הטעם כי השוחד יעור וכו', ר"ל שאין החשש שיעות המשפט במזיד, רק על ידי השוחד יקרב דעתו לזכותו ויעוררו עיניו לראות אמת. לכן מצד הנותן אפשר שאין חטא אם נושה בחבירו מנה וטענו מאתיים שהנתבע אם יודע האמת וירא מעיוות הדין אם נותן שוחד לדיין כי לבו יודע שהדין עמו רק שלגבי מקבל השוחד שלא ידע הדין עם מי נאסר ודאי בכל ענין.

ולולי שאסרה תורה מצד שעל ידי זה יצא משפט עול, באופן שהמקבל עובר בלאו דשוחד ולכן גם הנותנו עובר שמכשיל חבירו בלאו זו של קבלת שוחד [עיין תשובה קפ"ה]. היה במשפטים שאין בהם גזל ידוע לתובע ונתבע רק תלויים בדין תורה ובדבריהם ז"ל כגון דיני שומרים ורוב דיני ממונות, השוחד היתר גמור, כי אם יטה לב הדיין אחר הנותן ויתן המשפט לזכותו מה פעל רע, ואין לדיין אלא מה שענינו רואות ולבבו יבין ודעתו נוטה. ולכן בשוחד לשופטיהם אין בו חשש דלפני עיור אם הוא מדיני ממונות, שלא נתברר לבעלי דבר עצמן שחבירו עושה עול רק כל אחד סובר שהדין עמו, וגם השופט דעתו לשפוט צדק, וגם נותן השוחד אינו מתנה שיזכהו רק שיחפש זכותו

וישים דברי טענתו אל לבו, גם אין בו גזל ידוע דקיימא לן [בבא קמא קיג:] גזל הגוי אסור.

ומפני שיש מקום ללין על דברי ולומר דגם זולת לאו דשוחד מצד עצמו יש בו איסור לנותן ומקבל מצד שגורם שיצא המשפט נגד משפט האמת, ואף כי אין הדיין מזיד רק דן על פי מה שדעתו נוטה מכל מקום אחר שהשוחד גורם נטיה זו נגד האמת הוה ליה עון ופשע גם מצד הדין על ידי קבלת שוחד, וכמו שנאמר [משלי יט, ב] גם בלא דעת נפש לא טוב. לזאת אשיב, כי לו יהי כן במשפטי ה' כי חיות הנה וממקום קדוש חוצבו ואינם בנוים כלל על שיקול דעת אדם כנודע, אף כי קיימא לן תחילה בפשיעה וסופו באונס מחמת הפשיעה חייב בדיני אדם, ונדון מיניה כלפי שמיא, מכל מקום אין ראייה למשפטים הבנויים על דעת נוטה ושכל אנושי ותיקון הישוב והקיבוץ.

וגם במשפטינו נראה לי להביא ראייה דאין חומר כולי האי במשפט בלתי נכון היוצא מפי הדיין אם הוא דין תורה לדעת הדיין, דגרסינן בגמרא פרק ד' דשבועות [לא.] מנין לנושה בחבירו מנה וטענו מאתיים (כדי שיתחייב שבועה) שלא יאמר אכפרנה בבית דין ואודה לו חוץ לבית דין שלא אתחייב לו שבועה וכו' תלמוד לומר מדבר שקר תרחק. והנה פשוט מזה גופיה ומכל השנויים שם שאינם רק הרחקות יתירות ולא מצד הדין והאיסור. רק שבזה קשה אחר שאם ישיב זה לתובע כמים פנים לפניו, ועם עקש התובע שלא בדין יתפתל וישיב להד"ם וחוזן לבית דין יודה מה שחייב לו ויתן לו, מה פעל עון, והלא טוב הוא זה מאשר יודה לו מנה בבית דין ויפסוק לו שבועה דאורייתא כמודה מקצת ולפי האמת משפט שוא ושבועת שוא הוא ר"ל חנם אחר שנתבע יודע שאינו חייב לו מנה. אלא על כרחך אחר שהדיין פוסק כדין תורה לפי הטענות אין בו חשש משפט שוא וממילא גם השבועה אינה שבועת שוא, וטפי קפדינן על דיבור בעלמא שיכחיש הנתבע לפני בית דין בדיבור קל את מנה שחייב לו, אף שדעתו לפרוע לו מה שחייב לו עתה וגם מאי שרוצה לגלגל עליו, ואף שחבירו עשה שלא כהוגז לא ישיב לו כמעשיהו.

מכל זה ראייה שאם הדיין מי שיהיה עושה מה שדעתו נוטה לא יהיה בו חטא, רק שהשוחד הוא לאו בפני עצמו [ו]מדת תורתנו ומדת כל דין ודת להעמיד כל דין ודת על יושרו, והעיקר על המקבל שהרי לא ידע עם מי האמת והישר. רק שהנותן אם יודע שזה שכנגדו עובר עליו הדרך ומכחש לו ומבקש את שלו פטור

מדיני שמים, וכן בדבר התלוי בשיקול הדעת. משא"כ בשח"ו יודע שהדין עם חבירו ומבקש מהדיין שיעוות הדין, הרי בידו חטא כפול ומשולש, גזל ושוחד ועוות הדין ומכשיל חבירו, ואין חילוק בין ישראל לגוי. וכל זה נראה נכון לפענ"ד.

נאם יאיר חיים בכרך

סימן קלו*

ראובן תבע ללוי בערכאותיהם בדבר ממון והביאו לכלל תפיסה, ולא רצה לפטרו עד שהעמיד לו בן אחיו לערב, דהיינו שהוצרך לתת לו שטר על ת"ק ר"ט שהודה שקיבל ממנו והתחייב עצמו לפרעם לזמן פלוני ובכל תורת נאמנות. וכשתבע ראובן לפלוני אחיו של לוי השיב כי אינו רק ערב, ושיתבע ללוי ואם יצא חייב ולא יהיה לו לשלם אזי ישלם הוא, ועוד כמה טענות כאשר יבא בדברינו.

נראה דאם שטר של פלוני בלי קנין ומפורסם לכל כי הוקם השטר כדי לפטור דודו לוי, דקיימא לן [בבא מציעא פא: וברש"י ד"ה במקום עדים] דבר המפורסם לכל כעדים דמי, אי נמי ראובן מודה, דלא שייך מגו להוציא, רק שאמר לפלוני פרע לי מאחד שהודית והתחייבת עצמך, אין בדבריו כלום, דמכל מקום לא יצא מדין ערב קבלן דגם כן אומר אתן לך ואפילו מתחייב עצמו בכל ענין ותוקף האפשרי מכל מקום אינו רק קבלן ואינו משתעבד כלל בלי קנין, ומיעוט ידיעת פלוני גרמה לו שאמר שאם לא יהיה ללוי ישלם לו, ועל כן מצי הדר ביה. ואין לומר דמה שפטרו ראובן מתפיסתו על ידי שטר של פלוני הוי ליה כשעת מתן מעות, דהא ודאי ליתא, שהרי תנן [בבא בתרא קעה:] הרי שחונק חבירו בשוק וכו' שלא על אמונתו הלוהו, שמע מינה דלא מקרי מה שהניחו חבירו מלחנקו שעת מתן מעות, ונהי דלא קיימא לן כבן ננס [עיי' חו"מ סימן קכט סעיף א] היינו בקנין דמישתעבד משא"כ בלא

קנין. ומה דקיימא לן [שם סעיף ג בהגה] שבאם פטר את חבירו על ידי ערבות ידידיה הוה ליה כשעת מתן מעות, היינו כשכתב לו כתב פיטורים או פטרו לפני עדים או הערב מודה שפטר ללוה בפירוש, משא"כ החונק או התופסו בתפיסה אף שהניחו לחפשי חנם על ידי ערבות מכל מקום אינו נפטר ממנו. לכן על כרחו יתבע ראובן את לוי אם יש לו זכות עליו, ואם יפטר לוי ממנו אין לו תביעה על פלוני.

אבל אם עשה פלוני קנין סודר, הרי אם היה לוי חייב לראובן משתעבד פלוני בדין קבלן, שהרי נכתב שקיבל ממנו ושחייב לפרוע, לכן מצי לפרע ממנו תחילה. רק מפני שפלוני טוען עוד שחבירו נאנס על ידי תפיסה שלא כדין ושלא כדת ומעולם לא נתחייב לו דודו אפילו פרוטה, וראובן משיב דרך כלל הלא לא אנסתי לך ולא פגעתי ולא נגעתי בך רק נתרצית ברצון טוב להתחייב ולשלם, נראה אם ראובן מוחזק למוסר ומפורסם שהעביר על לוי את הדרך ובא עליו בעלילות דברים והכריחו לעשות רצונו בהעמדת אחר להתחייב לו, גם פלוני פטור, כי מה שעשה היה להציל דודו ומצוה רבה עביד כאמרם ז"ל [סנהדרין עג.] והשבותו לרבות השבת נפשו וגופו. רק באם ראובן טוען שבאמת חייב לו ת"ק ר"ט רק שירא לתבעו בדיני ישראל פן יכחישו וישבע, לכן עשה מה שעשה להכריחו להעמיד לו ערב קבלן שישלם לו את שלו, צ"ע אם יפטר פלוני, אף שראובן שלא כדין עשה

* סימן קלו. עיין שו"ת שכות יעקב חלק ג' סימן קמ"ה ומהר"י עניזל סוף סימן ל"ג ומהר"א הלוי איטינגא סימן קכ"ה ובית שמואל חו"מ סימן ל"ט, ועיין דברי גאונים כלל ע"ח סימן כ"א (בית דוד).